

סימן ט

**ברכת מאפה שנילוש בחלב או בשמן וכדומה
וברכת לחמניות מתוקות שנעשות לקביעות סעודה
(או"ח קס"ח סע' ז')**

פתיחה

יש לדון מהי ברכת מיני מאפה שנילושו בחלב או בשמן או בביצים ("מיני מזון" ולא "מיני מתיקה"), והמאפה אינו מתוק, והדרך לאוכלו למזון, ולא לקינוח סעודה. כגון לחמניות שהבצק שלהם נילוש בהרבה שמן או בהרבה חלב או לבן או הרבה ביצים וכדו'. ומה הדין בלחמניות מתוקות, שנילושו במי פירות וסוכר וכדומה, והדרך לקבוע עליהם סעודה, ולאכול איתם סלטים ודגים וכדו'. ועל אף שהפוסקים (ובפרט פוסקי הזמן) האריכו בדינים אלו, אין בית מדרש בלא חידוש.

דין פת הבאה בכסנין

כתב מרן השו"ע (או"ח סי' קס"ח סע' ו') "פת הבאה בכיסנין, מברך עליו בורא מיני מזונות, ולאחריו ברכה אחת מעין שלש" וכדו'.

ועוד כתב שם השו"ע (בסע' ז') "פת הבאה בכיסנין, י"מ, פת שעשוי כמין כיסים שממלאים אותם דבש או סוקר ואגוזים ושקדים ותבלין, והם הנקראים רישקולא"ש ריאלחש"ו. וי"א שהיא עיסה שעירב בה דבש או שמן או חלב או מיני תבלין ואפאה, והוא שיהיה טעם תערובת המי פירות או התבלין ניכר

בעיסה. (והרמ"א כתב "וי"א שזה נקרא פת גמור, אלא אם כן יש בהם הרבה תבלין או דבש כמיני מתיקה שקורין לעקי"ך שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר, וכן נוהגים. רש"י וערוך, וכן יש לפרש דעת רמב"ם). וי"מ שהוא פת, בין מתובלת בין שאינה מתובלת, שעושים אותם כעבים יבשים וכוססין אותם, והם הנקראים בישקוני"ש. והלכה כדברי כולם, שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו בפת הבאה בכסנין" ע"כ.

ומבואר להלכה, שפת גמורה (היינו בצק מלחם ומים) שמילאו אותה

(ז), שפת גמור הממולא בדבש או סוקר ואגוזים ושקדים ותבלין, מברך עליו מזונות. ומאי שנא ממולא בבשר או דגים או גבינה.

זכתב הט"ז (סק"כ) ליישב קושיא זו "ובספר עמק ברכה (כלל ב' סי' ו') ראיתי שמחלק בין מילוי בשמים, למילוי בשר ודגים, מטעם דבשר ודגים באים ללפת הפת, וע"כ הוה טפל לפת, משא"כ בפירות" ע"כ. (אלא שהט"ז דוחה תירוץ זה, עיי"ש, וכאמור, אין הלכה כהט"ז).

גם המג"א (ס"ק מ"ד) כתב כן וז"ל "בבשר או בדגים וכיוצא בזה, אפילו לא קבע עליו, דהנהו לא מבטלי תורת לחם דהם עצמן מזון, ע' ריש סי' קע"ז. משא"כ פירות דהוי קינוח, ע' סע' ז'. וכן משמע בשלטי גבורים (ברכות ל' ע"א אות א'), וכ"כ של"ה (שער האותיות כלל ב' אות ו') ע"כ. וע"ע במג"א לעיל (ס"ק י"ט וס"ק ל"ד וס"ק ל"ז).

ובאמת שכ"כ כבר בתשב"ץ (קטן, סי' רצ"א, ובמהד' מכון תורה שבכתב בסי' ר"ט) וז"ל "ועל המוליאות של בשר או של דגים או של כל דבר, רק שלא יהיו פירות, מברך עליהם המוציא, כי אומר שקמחא עיקר" עכ"ל. והובא באגודה (ברכות סי' קנ"ג), וע"ע שם

במיני מתיקה ("כמין כיסים"), ברכתה מזונות.

ברכת מאפה ממולא בבשר או דגים או גבינה

והנה כתב השו"ע (שם סע' י"ז) "פשטיד"א הנאפית בתנור בבשר או בדגים או בגבינה, מברך עליה המוציא וברכת המזון" ע"כ. ומקורו בב"י שם שכתב וז"ל "כתב האגור (סי' רט"ז), המולייתות שקורין פשטידא או טורט"א הנאפות בתנור בבשר או בדגים או בגבינה, אע"ג דדגים וגבינה עיקר, מברכים עליהם המוציא, דמין דגן חשיבי ליה אינשי. והם דברי שבלי הלקט (סי' קנ"ט) בשם ה"ר ישעיה. וטעמא משום דבתר המינין אזלינן" ע"כ.

ובפשוטו מיירי אפילו בלא קבע עליה סעודה, אלא שאכל ממנה מעט (אכן הט"ז סק"כ כתב "אלא דודאי יש בזה דין כסנין, ואי קבע סעודה מברך המוציא", והיינו שבאמת מברך מזונות, ומש"כ השו"ע שמברך המוציא, מיירי רק בקבע סעודתו עליה^א. אכן רוה"פ חלקו על הט"ז, ולא משמע מפשט השו"ע כדבריו, ואין הלכה כוותיה, וע' לקמן).

ולכאורה תמוה, למה מברך המוציא, ומאי שנא מהא דלעיל (סע' א.

א. בשו"ע שם (סע' ו' וסע' ז' וסע' ט"ו, ובסי' קנ"ח סע' א') מבואר דמי שקבע סעודתו על פה"ב, מברך המוציא, ומקורו בברכות (מ"ב ע"א), ובמקום אחר הארכתי בגדר קביעות זו (ע' שיו"ב סי' קס"ח אות א', ומשנ"ב שם ס"ק כ"ד).

סעודתו עליו, דאין דברים אלו באים בדרך כל העולם אלא לקינוח בלבד על הרוב. ומש"ה כל שלא קבע עליו, מברך בורא מיני מזונות, דלאו פת גמור הוא. אבל הכא הדברים אשר מהם מילא הפת הם באים לעיקר סעודה, ואפילו כשאין הפת ממולא בדברים אלו, אוכלים אותו עמהם לעיקר סעודתו כדרך כל העולם, והילכך אין מילוי זה מבטל הפת מתורת לחם ופת גמור חשיבנן ליה שהוא פת שאין צריך ללפתן אחר" ע"כ. וע"ע בערוך השולחן (סע' מ"ו וסע' נ').

וע' במשנ"ב (ס"ק צ"ד) שכתב כן לדינא "היינו אפילו בדלא קבע עליהו, ולא דמי לפת הבאה בכיסנין (דפירושו פת הממולא בפירות ובתבלין המבואר בסע' ז') דלא מברך עליהו המוציא בדלא קבע סעודה עליהו, דשאני התם דאין עשוין אלא לקינוח סעודה ולמתיקה, משא"כ פשטיד"א שממולא בבשר, דרך לאכלם

בדעת מהר"ף. וע"ע באליה רבה (ס"ק ל"ג). הרי שהחילוק הוא בין מילוי בשר ודגים, לפירות.

ונראה שרצונם לומר, דיש חילוק בין פת שממולא במיני מתיקה, שעליו מברך מזונות מפני שנעשה לקינוח ולא למזון², ולכן מתבטל מהפת תורת "לחם". משא"כ פשטידה הממולאת בבשר ודגים וגבינה וכד', שאלו דברים שנעשים למזון, כדין הפת שעיקרה למזון, "הנהו לא מבטלי תורת לחם". וע' כע"ז במחצית השקל. וע' באר היטב (ס"ק ל"ו), ובגר"א (על סע' י"ז).

וכן הסכימו רוב האחרונים, וכ"ד השל"ה כדכתב המג"א בשמו (וע' א"ר ס"ק ל"ג, וכה"ח אות קל"ז), וכ"כ הגר"ח צאנזר (בהגותיו על הט"ז סק"כ), עיי"ש, וכ"כ המאמ"ר (סק"ל) "דבשלמא כשהוא ממולא בדבש ובדברים הנז' בסע' ז' מוכחא מילתא דהוי לקינוח ולא לקבוע

ב. והנה טעם הדין שמברכים על פת הבאה בכיסנין מזונות ולא המוציא, כתבו הראשונים "פת הבאה בכיסנין וכיוצא בהן שבאין לקנות סעודה ולהנאת עצמן, ולא להשביע" (לשון הרשב"א בברכות מ"א ע"ב). וע' ברש"י שם (ד"ה פת) שכתב "ואוכלין מהן דבר מועט, ומתוך שנתנים בה תבלין הרבה ואגוזים ושקדים, ומאכלה מועט", וברבינו יונה (כ"ט ע"א ד"ה שאין לך) כתב "היו אוכלין פת ידוע שהיו בו מיני תבליים הרבה, ומפני התבליים אין דרך לאכול ממנו כל כך וכו' אלא פת הבאה בכסנין שזה הפת כיון שאינו מזון אלא מיני מתיקות". ומרן הב"י (בסי' קס"ח סע' ז') כתב "כיון שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עליו, לא חייבוהו לברך המוציא ושלש ברכות". והערוך כתב "ומנהג בני אדם שאוכלים ממנו קימעא". וע"ע במשנ"ב (קס"ח ס"ק כ"ג) שכתב כן "שאני אלו דאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עליהם, ורק אוכלין אותן מעט דרך עראי לפיכך ברכתן רק במ"מ ולאחריו ברכה מעין שלש", וע"ע בהלכה ברורה (כרך ח' סי' קס"ח בירור הלכה ס"ק י"ט). הרי שטעם הדין, משום שאין דרך לקבוע סעודה על פת מתוקה, נכססת, או ממולאת במימי מתיקה. וע' לקמן בעניין היחס שבין טעם הדין לגדר הדין.

לרעבון וכדי לשבוע, והוי כמו שאר פת ובשר כשאוכל כאחד" ע"כ.

גם בביאור הלכה (ד"ה פשיטא) חיזק שיטת המג"א וסיעתו, וכתב "ע' במשנ"ב (ס"ק צ"ד) דאפילו בדלא קבע ס"ל להמחבר דמברך עליו המוציא. ובאמת כן מוכח בריא"ז וז"ל שם, וכן פת הבא בכיסנין והוא הפת העשוי בדבש או במיני תבלין שאוכלין אותו כעין מיני מתיקה לקינוח סעודה, אם קובע וכו', ואם אינו קובע וכו'. ומורי זקני הרב ביאר שהמולייתות הנאפות בתנור שהן מלאות בשר או דגים או גבינה או מיני ירקות, מברך עליהן המוציא, וכן נראה בעיני עיקר, שהן עשויין פת ולפתן כאחד ולקביעת סעודה הם עשויין עכ"ל שם בפסקי הלכות למסכת ברכות, ומובא ג"כ בש"ה"ג, ורמז לזה המג"א, ודלא כהט"ז בהבנת דין זה שס"ל דהכוונה דוקא בדקבע" ע"כ.

וכ"פ מרן הראש"ל זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סי' ק"ח אות

פ"ד). וראה בספרו חזו"ע ברכותי (עמ' ס"ז), שם כתב "פשטידה או פאסטיל הממולאים בשר או דגים או גבינה, והבצק של הממולאים הוא עיסה רגילה, ונאפים בתנור יחד עימהם, אינם נקראים פה"ב, ואפילו לא קבע עליהם מזונו, צריך לברך עליהם המוציא וברכת המזון" עכ"ל. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק י"ב במקורות לסע' ה'), וכן העלה הגאון הרב משה לוי ע"ה בספר ברכת ה' (ח"ב עמ' רכ"ה), וע"ע בדבריו להלן.

ברכת מיני מאפה המלאים במיני מזון בבשר וכד' ונעשו לקינוח

אכן כתב שם המשנ"ב עוד (בס"ק צ"ד) "ונראה פשוט דאם עשויין ריקיין קטנים ומעורב בהם פתיתין של בשר, וניכר שאין עשויים כ"א לקינוח אחר הסעודה, דינו ממש כפת שמעורב בפירות ובשאר מיני מתיקה דאינו מברך עליהו בהמ"ז בדלא קבע עליהו", ובביאור הלכה הנ"ל (בד"ה פשטידה) האריך בזה, עיי"ש.

ג. אמנם הרב בן איש חי (שנה ראשונה פנחס אות כ') כתב לברך מזונות כדעת הט"ז, מטעם סב"ל, עיי"ש. (וביביע אומר דלקמן השיג עליו). גם הכה"ח (באות קל"ז) כתב לחוש לדעת הט"ז (שכמה אחרונים הסכימו עימו, עיי"ש, וגם ביביע אומר ובביאור הלכה הביאו הרבה אחרונים שהסכימו כהט"ז), וז"ל שם "וכן ראוי לנהוג לצאת אליבא דכו"ע, דהיינו או שיאכל שיעור קביעות סעודה וכו' או בתוך הסעודה וכו', ורק אם אין לו כל כך שיעור ד' ביצים, או שאינו יכול לאכול שיעור ד' ביצים, וגם לחם גמור אין לו, והוא נצרך לאכול שיעור ד' ביצים ואינו יכול להמתין, אז יזהר לאכול פחות מג' ביצים, ויברך מזונות על המחיה משום ספק ברכות להקל, כמו שכתבנו לעיל (אות ס"ג) עיי"ש" עכ"ל. הרי שבדיעבד פסק כהט"ז, וכדעת הרב בא"ח. וע"ע בהלכה ברורה (קס"ח סע' מ"ט).

ד. וז"ל "והנה ראיתי שהרבה אחרונים מסכימים לדינא לדברי הט"ז שממולא בבשר ודגים

מסתמא אין דעתו לאכול בדרך קביעות, וע' לקמן בדברי האורחותיך למדני.

והלבושי שרד כתב לבאר דברי המג"א "דחמשת המינין עיקר. וא"כ משמע דאפילו בלא קביעות, דכיון שהם עיקר הוה ליה לחם גמור. ועל זה כתב דאפשר דהשבלי הלקט חולק גם במילוי פירות דאינו כיסנין. ומ"מ לדינא תפס עיקר כהמחבר, דמחלק בין מילוי פירות לבשר ודגים, משום דהם נמי מיני מזון והוי מחמת הסעודה, ע' במג"א (ס"ק כ"ב), ולכן כשאוכלן בלא סעודה מברך המוציא, ומשום הכי דן מינה לעיסה שנלושה במי בצים" ע"כ. כלומר, אמנם המג"א מעלה אפשרות שהכל תלוי בדרך האכילה, אך עיקר דעתו של המג"א היא כדפתח בתחילת דבריו בביאור שיטת מרן השו"ע, שיש לחלק בין מין מזון, למין לפתן וקינוח, ולא תלי בדרך האכילה, אלא תלי בסוג האוכל, וכאמור.

ואולם יש להעיר, שאמנם בתחילת דברי המג"א, כתב לחלק בין מיני מזון למיני קינוח, וכמבואר, אך שוב כתב "מיהו בשבה"ל כתב סתם דה' המינין עיקר כמו במעשה קדירה ע"ש, ואפשר דכל דממולאים בפירות נמי דינא הכי", ודבריו קצת סתומים.

ובמחצית השקל כתב לבאר דבריו "מיהו בשבלי הלקט כתב סתם דחמשת וכו'. ר"ל, שנתן טעם על דין זה דמברך המוציא דחמשת מינים עיקר כמו מעשה קדרה. ואפשר דכל דממולאים בפירות נמי דינא הכי, אפשר ר"ל דגם כן לא הוי פת הבא בכסנין כמו בשר ודגים, דהוי כמעשה קדרה שאוכלן לשובע ולמזון, וכמו שכתב מג"א בסע' ח' (ס"ק כ"ב) בעפ"ל פלאד"ן, ולא מיקרי פת הבא בכסנין אלא ממולא בדבש וצוקר וכדומה" ע"כ. ונראה שרצונו לומר, שאם אוכל הפירות בדרך של שובע, שוב הוה הפירות כבשר ודגים, ורק בדבש וסוכר

דינו כמו ממולא בפירות שאינו מברך עליהם המוציא ובהמ"ז אלא בדקבע, ומביאים ראיה לדבריהם מספר התניא (סי' כ"ח) שכתב כן בהדיא. והנה באמת כד נעיין היטב במקור הדברים, יראה דאף המחבר מודה לדברי הט"ז דמילוי בשר הוי כמו מילוי פירות, ורק דהמחבר מיירי בשהיה עשוי כעין סתם לחם שעשוי לשובע, וע"כ לא הוי בכלל פת כיסנין שעשוי רק לקינוח ולמתיקה בעלמא (וכמו שכתבו הפוסקים דפת כיסנין הוא העשוי רק לקינוח סעודה בעלמא), וכמו שמורה לשון הריא"ז שכתב שהן עשויין פת ולפתן כאחד ולקביעת סעודה הם עשויין, ור"ל דחשיב הבשר והדגים שממולא בתוכו כמו שאוכל לחם עם בשר ודגים, הואיל שלחם זה עשוי לקביעת סעודה ולא לקינוח. אכן אם עשויים ריקים קטנים ומעורב בהן פתיתין של בשר וניכר שאין עשויין רק לקינוח אחר הסעודה, דינו ממש כפת שמעורב בפירות ובשאר מיני מתיקה דאינו מברך עליהם המוציא ובהמ"ז בדלא קבע, וקרוב בעיני דבהכי מיירי התניא דפסק דהוי כפת כיסנין, וכן מוכח מחמד משה לדינא כמו שכתבנו, וכן מוכח בדרך החיים. וע"פ הדברים האלה כתבתי דברי שבמשנ"ב עכ"ל. וע"ע בערוך השולחן (סע' נ') מש"כ לבאר בדברי התניא הנ"ל.

כבר כתב הלבושי שרד, שלמעשה עיקר דעת המג"א לחלק בין מזון לפתן¹.

והמשנ"ב (ס"ק צ"ד) ובביאור הלכה (ד"ה פשטידה) כתב לדינא, שאף במין מזון כגון בשר, אם ניכר שנעשה לשם אכילת עראי, מברך מזונות, עיי"ש שסובר שזו כוונת התניא. ולעיל הבאתי דבריו.

ולענ"ד נראה, שהמג"א בחילוקו הראשון והעיקרי אינו סובר

כן, דהמג"א סובר שמה שהוא שם מזון, אפילו נאכל בדרך עראי, סו"ס אינו מבטל תורת פת ויברך המוציא (ודלא כמשנ"ב שבכה"ג יברך מזונות). ומה שאינו שם מזון, אפילו יאכל אותו בדרך קבע, מברך מזונות. ורק בחילוקו השני סובר המג"א כדברי המשנ"ב הנ"ל, ודו"ק. ושור"ר שכ"כ בספר ליבון הברכה (עמ' קע"ח ד"ה כן מסיק), שיש חילוק בין המג"א למשנ"ב כנ"ל (אך כנראה שוב חזר בו מזה, ומשך כוונת המג"א לכוונת המשנ"ב, ולענ"ד לא נראה כן. וע"ע בשו"ת להורות נתן ח"ז סי' ח' וסי' ט').

וראיתי למור"ר הגאון שליט"א בשו"ת אורחותיך למדני (ח"א סי' כ"א) את ג' ד"ה מ"מ) שכתב לבאר דברי המג"א במש"כ "ואפשר דכל דממולאים בפירות נמי דינא הכי", וד"ל "מ"מ יש

אכן הערוך השולחן (סע' נ') כתב ביאור קצת אחר בכוונת המג"א הנ"ל, וז"ל "ולענ"ד נראה ברור דשניהם שוים, ורק בריבוי תלוי, דאם המילוי אינו בריבוי כל כך, הפת עיקר, ואם הריבוי גדול, המילוי עיקר. וכך נ"ל לדינא. (ופלא שהמג"א עצמו בס"ק מ"ד כתב בזה"ל דה' המינים עיקר וכו' ואפשר דכל דממולאים בפירות נמי דינא הכי עיי"ש ודו"ק)" עכ"ל.

ונראה שר"ל, שהכל תלוי בכמות המילוי ששמים, שאם שמים מילוי הרבה, הפת טפל אליו ומברך מזונות, ואם שמים כמות קטנה, המילוי בטל וטפל לפת, וברכתו המוציא, ועל זה קאמר המג"א דה"ה אפילו אם מילא בפירות דינא הכא, דהיינו שאם שמו הרבה פירות, מברך מזונות.

ולענ"ד אין זה קושיא על המג"א, דהמג"א מסופק מהו עיקר החילוק בין סע' ז' לסע' י"ז, האם שם מזון ושם לפתן, והיינו שמזון לא מבטל תורת פת ולפתן מבטל וכנ"ל, או שמא עיקר החילוק הוא בדרך האכילה, האם המאכל נאכל למזון (ואם הפירות נאכלים למזון, ברכתו המוציא), או נאכל לקינוח ולפתן (ואז אפילו במילא בשר וכד' מברך מזונות, וכפסק המשנ"ב הנ"ל). ולדינא

ה. וצ"ע באליה רבה (ס"ק ל"ג) שכתב "שוב ראיתי שגם דעת הט"ז (סק"כ) ומג"א (ס"ק מ"ד) נוטה דגם בשר וגבינה הוי כמו כיסנין ושמתתי", וכנראה כוונתו על המהלך השני של המג"א, וצ"ע.

במחצית השקל, ע' היטב בלשונו לעיל),
אכן כאמור, כל זה לדרכו השניה של
המג"א, וזה כדרכו של המשנ"ב והביאור
הלכה שהכל תלוי לשם מה המאכל
נעשה, אך עיקר דעת המג"א היא כדרכו
הראשונה, שהכל תלוי בשם מזון ושם
לפתן, ומה מבטל שם פת, וכנ"ל, וכפי
שכתב הלבושי שרד הנ"ל.

ולדינא, לפי דרכו הראשונה של המג"א,
מה שנקרא שם מזון כגון בשר
ודגים וכו', אפילו אם יעשה אותם באופן
של קינוח סעודה, יש לברך המוציא, דהוי
"מזון", וזהו דין פשטידה ממש, ודלא
כמשנ"ב דבכה"ג יברך מזונות שנעשה
לקינוח, כ"נ לענ"ד. ולמעשה צ"ע.

ברכת פת שנילושה במיני מזון כגון חלב שמן וכדומה

ומענה יש לחקור, לדעת רוב האחרונים
הנ"ל דבפת ממולא יש חילוק
בין מילוי דמיני מתיקה שברכתו מזונות,
למילוי דמיני מזון שברכתו המוציא, האם
ה"ה לעניין פת שנילושה שברכתו מזונות
כנ"ל (בסע' ז), שכל מה שדינו מזונות
היינו רק בנילושה במיני מתיקה, כגון
בדבר וסוכר וכד', אך אם נילושה במיני
מזון כגון תבלין חלב שמן וביצים וכד',
בזה ברכתו המוציא, כמו בממולא במיני
מזון.

ובפשוטו יש בזה חילוק ואין דינם שוה,
שהרי השו"ע כתב לגבי פת
שנילושה בתבלין שברכתה מזונות, דהיינו
שעירב בפת "דבש או שמן או חלב או

לדון לפי"ז אם העיקר הוא הכונה ודרך
האכילה, או העיקר הוא האוכל עצמו
וכו', וכן מצאתי בחמד משה (ס"ק י"ב),
שאתר שהביא החילוק בין דבר שהוא
לקינוח או דבר שהוא לשובע, שוב כתב
ו"ל והן אמת אפשר שאין חילוק בין
מילוי למילוי, והיינו ע"פ החילוק
שכתבתי, דהיכי דאין עיקר עשייתו אלא
לקינוח, אף שהפת רק במים נילושה,
מ"מ הואיל ועיקרו לקינוח מצד המילוי,
ברכתו מזונות, ואף אם אפאו, אבל היכי
שעיקרו לאכול ולשובע והמילוי הוא
להטעים הפת ולהשביחו, אינו אלא
כלפת בפת והפת עיקר כפת גמורה עם
לפתן, וזה נראה בדעת המחבר והרמ"א,
עכ"ל. ומשמע מזה שאין המילוי העיקר,
אלא אם הדרך הוא לאכול אותו הדבר
לקינוח או לשובע. וכן ראיתי במשנ"ב
(ס"ק צ"ד) שכתב ונראה פשוט שאם
עשויין ריקין וכו' וניכר שאין עשויין
כ"א לקינוח אחר הסעודה, דינו ממש כפת
שמעורב בו פירות וכו' דאינו מברך אלא
מזונות בדלא קבע עליהו עכ"ל. ובביאור
הלכה שם כתב כן וכו'. וכן יש הוכיח
מהמג"א (ס"ק מ"ד) שכתב ואפשר דכל
דממולאים בפירות נמי דינא הכי, דהיינו
שיש לברך המוציא, עיי"ש במחצית
השקל שם, ומשמע שאף בדרך כלל
הפירות הם באים רק לקינוח, מ"מ אם
בנידון זה הם באים לשובע, יש לברך
המוציא, ולכן משמע שכונת האכילה היא
העיקר ולא האוכל עצמו" עכ"ל.

ולענ"ד פירושו בדעת המג"א מסתבר
מאד (אך אינו מפורש להדיא

מיני תבלין", ובפשוטו חלב שמן ותבלין לא הוּו בכלל מיני מתיקה אלא הם בכלל מיני מזון, ואפ"ה כתב השו"ע שברכת פת שנילושה בהם "מזונות", דומיא דנילוש בדבש שהוא מיני מתיקה.

אלא שא"כ צ"ע להבין טעם החילוק בין ממולא לנילוש, ומדוע בנילוש במיני מזון נגרעה ברכתו מהמוציא למזונות, ומאי שנא מממולא במיני מזון מנילוש במיני מזון. וע' לקמן.

והנה המג"א הנ"ל (ס"ק מ"ד) כתב להסתפק בפת שנילושה במי ביצים, האם ברכתו המוציאה או ברכת המזון. וז"ל שם "ונ"ל דה"ה עיסה שנילושה במי ביצים בלא שומן, ונאפית, לחם גמור הוא, דביצים נמי מזון נינהו ולא מבטלי להו מתורת פת. וכ"מ בביצה (דף ט"ז ע"ב) בתוס' (ד"ה קימחא עיקר) מכאן נוהגין ליקח פת עכו"ם שקורין קנעווי"ט ואובליא"ש דקמחא עיקר והוא עב ומעשה תנור וכו', ואותן נילוש מדלא מברכי עלייהו ברכת המוציא, יש בהן משום בישולי עכו"ם וכו' עכ"ל. ש"מ דפת הנילוש בביצים, מברכין עליו המוציא. וע' בב"י ביו"ד (סי' קי"ג). מיהו בשבלי הלקט (לפנינו ליתא, אבל נמצא בדפוס"ר סי' מ"א) כתב כשנילוש בביצים הוי כמו שנילוש בדבש" עכ"ל.

הרי שנטייט המג"א שבנילוש בביצים הוי מזון וברכתו המוציאה, אך סיים שמפורש בשבלי הלקט שבנילוש בביצים ברכתו מזונות, "כמו שנילוש בדבש".

ואולם מצאנו אחרונים רבים שכתבו להשיג על המג"א, ופסקו שבנילוש בביצים וכד' ברכתו מזונות (וכשבלי הלקט). וכ"כ הדגול מרכבה על המג"א "דבריו תמוהים, דמאי מייתי ראייה מדברי התוס', והתוס' לשיטתייהו דפת הבא בכסנין היינו שממולא בדבש וצוקר ואגוזים, והוא הדעה ראשונה בשו"ע (סע' ז'), ולדידהו אם אינו ממולא בפנים רק נילוש במי פירות, אפילו נילוש בדבש וצוקר מברכין המוציאה, מה שאין כן לדין דקי"ל ככל הפירושיין לעיל (בסע' ז'), גם אם נילוש בביצים הוה דינו שמברך בורא מיני מזונות אם קבעי עלייהו, ואין שום חילוק לשום אחד מהפוסקים בין נילוש בדבש לנילוש בביצים, כן נראה לענ"ד. אחר כתבי זה עיינתי שגם הרב אבן העוזר הרגיש בזה, והנאני" עכ"ל. וכ"כ בהגהות הגר"ח צאנזר, שלדינא עיקר כדסיים המג"א בשם שבלי הלקט, עיי"ש.

גם הגאון רעק"א שם כתב להשיג על המג"א (מטעם אחר) וז"ל "ש"מ דפת הנילוש בביצים, בפשוטו יש לדחות,

ו. לכאורה תימה, דאם קבע הא ודאי מברך המוציאה, ככל דין הקובע סעודתו על פה"ב. וכ"כ רעק"א להלן. ואולי צ"ל "אם לא קבע עליהם", שלדעת המג"א מברך המוציאה, דביצים הוי מזון, ולדעת הדג"מ מברך מזונות, דדמי לנילוש בדבש. וצ"ע.

דכיון דקבע עליו מברך המוציא ובהמ"ז, הוי לחם גמור. והוי בכלל פת ואין בו משום בשול נכרים". גם בשו"ת זרע אמת (ח"א סי' כ"ח) כתב להשיג על המג"א, והובא ב"פ לה"ב (אות ה'). וכ"כ הגר"ז (אות י"א), והחיי"א (כלל נ"ד אות ג'), והכה"ח (אות נ"ז ואות קל"ט), דלדינא מברך מזונות גם בנילוש בביצים.

וכ"ה בבגדי ישע (ס"ק מ"ד) "ונראה דאין משם ראיה, דהתוס' לא מיירי בנילושה בביצים, רק פת שנילוש במים, ועל גבה מושחין במי ביצים, דזה מיקרי לחם גמור דאין בו משום בישולי גויים לענין המוציא, אבל אם נילוש במי ביצים, מיקרי שפיר פת הבא בכיסנין. וכ"כ הר"ן (בביצה פרק ב' ח' ע"ב ד"ה אמר) להדיא, ודו"ק".

וכ"כ הערוך השולחן (סע' נ"א) לדחות דברי המג"א, והיא השגת הדגמ"ר הנ"ל, וסיים "גם אם נילוש בביצים מברך במ"מ ע"ש, וכן עיקר לדינא". וע"ע בשע"ת (ס"ק ל"ו), ובמגן גיבורים (אלף המגן ס"ק נ"ט, ושלטי הגיבורים ס"ק כ"ז), ועוד.

והמשנ"ב (ס"ק צ"ד) כתב על מחלוקת המג"א והאחרונים בענין נילוש במי ביצים "ודע, דפת שנאפה במי ביצים, דהיינו מה שקורין קיכלי"ך, מסתפק במג"א (ס"ק מ"ד) אם הוא בכלל פת כיסנין. ודה"ח (דיני ברכת במ"מ ס"ג) והגר"ז (סע' י"א) החליטו דהוא בכלל פת כיסנין, וכן במגן גבורים (אלף המגן ס"ק נ"ט), וכן המנהג. (אח"כ מצאתי שכ"כ ג"כ בהנהגת הגר"א. מעשה רב סי' פ"ח). ומ"מ כתב במגן גבורים, דירא שמים לא יאכל כ"א כשכל הלישה הוא על מי ביצים, ולא נתערב בו מים כלל. ונראה דאם הוא דק ויבש"ט אין להחמיר אפילו נתערב בו מים" ע"כ. ומשמע שאם הכל נילוש רק במי ביצים, אפילו ירא שמים א"צ לחוש לדברי המג"א, ודו"ק.

ובשעה"צ (ס"ק פ"ב) כתב "ע' באבן העוזר (דינים העולים א') ובדגול מרכבה, וכן בחמד משה (ס"ק י"א) שכולם דחו ראית המג"א מהתוס', וע' בבגדי ישע (ס"ק מ"ד) שגם הוא דחה ראית המג"א, והביא מהר"ן (בביצה פרק ב' ח' ע"ב ד"ה אמר) מפורש דכוונת

ז. וראיתי בברכת ה' (דלקמן) שכתב שדברי רעק"א דוחק בלשון התוס', ואכמ"ל.

ח. וז"ל שם "עוגה שלש אותה בשומן וחמאה ומי ביצים, כולם נקראים פת הבאה בכסנין". והמשנ"ב כתב דהיינו קיכלי"ך, וקצת משמע דהוי עוגה, והיינו שהדרך לאכול ממנה לתענוג ולא למזון. אך לפי"ז צ"ע סברת המג"א לברך המוציא, ויש לפלפל.

ט. בשעה"צ (ס"ק פ"ד) כתב "וכהיא דסע' ז' לענין כעבין יבשים, עיין שם".

התוס' שהיה רק מלמעלה טוח על פניו במי ביצים, אבל עיקר לישתו אימא דהיה ממים, עיי"ש".

ועוד כתב שם השעה"צ (ס"ק פ"ג) "ולפי"ז אפילו היה רק הרוב מי ביצים גם כן מהני, כמו פת שנלוש על רוב דבש ומיעוט מים, וכנ"ל בסע' ז' במשנה ברורה (ס"ק כ"ח וס"ק ל"ג) בשם האחרונים" ע"כ.

והגאון מהרש"ם בדעת (קס"ח סע' ז' ד"ה וי"א) כתב שברוב מי פירות, א"צ שטעמו יורגש, אך ע' מה שהשיג עליו בחזו"ע ברכות (עמ' ס' בהערה ב'). גם הרב ברכת ה' (ח"ב עמ' ר' עד ר"ד) האריך לדחות דברי המהרש"ם, וכ"ה בהלכה ברורה (ח"ח שו"ת אוצרות יוסף סי' י' עמ' ס"א ד"ה ואמנם), ואכמ"ל.

ומבואר לדינא, שפת שנילושה במי ביצים, מברך עליו מזונות. ולכאורה משמע שמי ביצים הוי בכלל "מיני מזון", וא"כ מבואר יוצא שיש חילוק בין דין ממולא, שבזה יש לחלק בין ממולא במיני מזון לממולא במיני מתיקה, לבין נילוש, שבנילוש לעולם מברך מזונות, אפילו אם נילוש במיני

מזון, כגון שמן חלב וביצים. וצ"ע הטעם. ע' להלן.

גם מרן החיד"א בברכ"י (אות ז') כתב כן, וז"ל "פשטידא וכו' מברך עליה המוציא וכו'. אבל אם עיסת הפשטידא נלושה בשמן, יש לה דין כיסנין. הרב דבר משה (לרבי משה אמריליו, ח"א או"ח סי' ט"ז). וכן עמא דבר" ע"כ. גם האשל אברהם (אופנהיים) על אתר, ציין לדברי הדבר משה הנ"ל (ונדפס על הגליון בשו"ע מכון ירושלים עמ' קע"ג).

והרב המהדיר בברכ"י שם כתב (בהערה י') "כ"כ גם בחידושי רבני ירושלים הקדמונים משנת הרי"ט, נדפסו בסוף ספר חיים וחסד למהרח"י מוספיא, וכן בסוף טל אורות למהר"י בן ג'ויא הנד"מ (ח"ב אות כ"ג)".

הרי שפשוט להם, שאם העיסה נילושה בשמן, מברך מזונות, על אף שהבצק ממולא במיני מזון (פשטידה), ועל אף שהשמן עצמו גם הוא מיני מזון. ומה שסיים הברכ"י "וכן עמא דבר", נראה שכוונתו על מנהג העולם שאוכלים בורקס ממולא בגבינה או בתפוחי אדמה וכד', שהם מיני מזון, ואפ"ה מברכים

י. וראיתי לאחרון אחד שכתב ליישב דברי המג"א מהשגות האחרונים, ע' בשו"ת בית אפרים (סי' י"א וי"ב בד"ה וראיתי לש"ב הגאון בעל חות דעת), ושם הביא מפורש בשם ר"ת (ע' תוס' חולין ס"ד ע"א ד"ה סימנין, ורא"ש שם פ"ג סי' א' ומרדכי סי' תר"מ) "שכתבו להדיא שר"ת היה רוצה לאסור אובליאוש משום בשול עכו"ם דכיון דנילוש בביצים אסור משום שלקות כו' מיהו נראה כו' מ"מ עיסה שנילושה בביצים אין לאסור משום דקמחא עיקר כיון דמברכין עליה המוציא" וכו', ואכמ"ל. וע' לקמן בדברי הארחותיך למדני.

עליהם בורא מיני מזונות. ולכאורה תימה, מאי שנא מדין פשטידה הנ"ל דמברך המוציא לדעת המג"א וסיעתו. אלא שאני פשטידה שהבצק שלה הוא בצק גמור מלחם ומים, ורק מילאו אותה בגבינה או בשר ודגים, משא"כ בורקס הנ"ל, שהבצק עצמו נילוש בשמן. ואכתי צ"ע טעם החילוק.

והנה גם הרב כף החיים (קס"ח אות קל"ח) כתב דפשטידה מלאה בשר שברכתה המוציא, אם נילושה בשמן מברך מזונות, וז"ל "מברך המוציא וכו', מיהו בפשטידה שהעיסה נילושה בשמן", לכולי עלמא י"ש לו דין פה"ב. כן משמע לעיל (סע' י"ג) ברמ"א. וכ"כ בשו"ת דבר משה (ח"א אר"ח סי' ט"ז), והביאו היד אהרן (מהדו"ב בהגהות ב"י אות ט"ו), ברכ"י (אות ז'), וכתב וכן עמא דבר, בית מנוחה (סוף אות ט"ל) "עכ"ל.

וביאור כוונתו בראיתו מהרמ"א (ובאמת היא ראיית הדבר משה שם²), דהרמ"א שם קאי על דברי השו"ע שהביא מחלוקת הר"ש ור"ת בדין עיסה

שתחילתה עיסה וסופה סופגנין, דדעת הר"ש דמברך מזונות, ודעת ר"ת דמברך המוציא, ומרן פסק לברך מזונות, ושירא שמים יאכל עיסה זו בתוך הסעודה. ועל זה כתב שם הרמ"א "וכל זה לא מיירי אלא בדאית ביה לאחר אפיה תואר לחם, אבל אי לית ביה תואר לחם, כגון לאקשיין שקורין ורומזליין, לכו"ע אין מברכין עליהם המוציא ולא ג' ברכות, דלא מיקרי לחם. אבל פשטיד"א וקרעפליין מקרי תואר לחם, ואין לאכלם אלא אם כן בירך על שאר הפת תחלה". ושוב כתב שם הרמ"א "וכל זה לא מיירי אלא בעיסה שאין בה שמן ודבש וכיוצא בו, אלא שמתוגן בהן, אבל אם נילוש בהן, כבר נתבאר דינו אצל פת הבאה בכיסנין" ע"כ.

ורצונו לומר, שאפילו בפשטידה, והיינו פת הממולא בבשר או גבינה ודגים (וכ"כ שם המשנ"ב סק"פ פשטיד"א וקרעפליין וכו', פירוש, שממולאין בבשר וכמ"ש סוף סי' זה בהג"ה, דאלו ממולאים במיני פירות הוי פת הבאה בכיסנין וכמ"ש בסע' ז'

יא. וה"ה בנילושה בין צימוקים או בשכר שעורים (כה"ח אות נ"ז), "כיון שנשתנה הטעם ומראה המים הוי מי פירות, ודין העיסה כהבאה בכיסנין". וכתב שם הכה"ח בשם איזה ספרים, שבנילושה במי ברוטב של בשר, לא הוה לה דין כיסנין, והוא כתב דהוי ספק, ודינו כדין פשטידה דנד"ד, עיי"ש. ועיי"ש עוד (באות נ"ח) בנילוש בחלב בלבד, שלכו"ע הוי מזונות וא"צ להחמיר בזה, עיי"ש, וע' לקמן בדברי הפסקי תשובות.

יב. כוונתו בזה, בין לט"ז וסיעתו ובין למג"א וסיעתו שהביא לעיל מינה (באות קל"ז).

יג. ונראה שצריך לומר "כן משמע לעיל ברמ"א", אחר תיבות "וכ"כ בשו"ת דבר משה", וזו דרכו של הכה"ח, ודו"ק.

עיסה גמורה מעולם, ולכן אף להיש חולקים אינו כלהם גמור לברך עליה המוציא בדלא קבע סעודה עליהו דהרי היא פת כיסנין" ע"כ.

זכ"כ להדיא בשו"ת גינת ורדים (או"ח ח"א סי' כ"ד ד"ה ונראה לפרש דמוליתות), ובשו"ת פרח שושן (ח"א סי' ג' ד"ה ומ"ש עוד דהני). וגם הפרח שושן שם כתב ללמוד כן מדברי הרמ"א הנ"ל, עיי"ש.

גם בשו"ת יביע אומר הנ"ל (ח"ט או"ח סי' ק"ח סוף אות פ"ד) סיים דבריו לגבי פשטידה ופיצה שברכתם המוציא, אך שוב כתב "ולפ"ז הדבר פשוט שעל הפיצה, כשהבצק נילוש במים, ונותנים עליה גבינה ורסק עגבניות וכיוצא, צריך לברך עליה המוציא, ורק אם הבצק נילוש בשמן או חלב, ונרגש טעמם בפת, אז צריך לברך בורא מיני מזונות. וכמ"ש ג"כ המחבר אור לציון כאן. וכ"כ בספר ברכת ה' ח"ב (עמ' רכ"ה). ודו"ק". וכ"כ בחזו"ע ברכות (עמ' ס') עיי"ש. וכ"ד פוסקים נוספים, וראה לקמן.

ביאור סברת הפוסקים לברך מזונות בפת ממולא בשר שנילוש במיני מזון

זמעתה צריך להבין לסברת שבה"ל שנילוש בביצים מברך מזונות,

ומברכין לכתחלה בורא מיני מזונות בדלא קבע סעודה עליהו ואפילו בדנאפה בתנור. וכ"ז הוא לדעת הרמ"א אכן הט"ז חולק" וכו'), אם פשטידה זו נילושה בשמן, "כבר נתבאר דינו אצל פת הבאה בכיסנין", כלומר דהיינו דין סע' ז', דמברך מזונות. ולדעת מרן היינו אפילו אם טועמים רק מעט את טעם השמן, ולדעת הרמ"א מברך מזונות בתנאי שהטעם מורגש היטב, וכמבואר שם.

זמבואר לכאורה שהרמ"א סובר כדעת הברכ"י והכף החיים וסיעתם, דפשטידה הנעשית לשובע ומלאה במיני מזון שברכתה המוציא, אם נילושה בשמן, מברך מזונות. וכן משמע בערוך השולחן (סע' מ"ו), בדעת הרמ"א, עיי"ש י"ד.

זכ"כ שם המשנ"ב (ס"ק פ"ב) בביאור דברי הרמ"א, ובדבריו יש סברא לדין, וז"ל "פירוש, היש חולקים הנ"ל דס"ל דהוי לחם גמור ומברך עליה המוציא ואפילו בדלא קבע סעודה, מיירי דוקא בעיסה שלא נילושה מתחלתה בשמן ודבש, ולכך ס"ל דכיון דהוי מתחלתה עיסה גמורה כשאר לחם, לא נפקע שמה לענין חיוב המוציא, אף דנטגנה אח"כ בשמן ונעשה כפת כיסנין. אבל כשנלושה מתחלה בדבש וכה"ג קודם הטיגון, א"כ לא היה עליה שם

יד. שכתב לבאר דברי הרמ"א הנ"ל וז"ל "ואח"כ כתב דכל זה לא מיירי אלא בעיסה שאין בה שמן ודבש וכו', כלומר שהלישה הוא כשאר לחם, אבל בלא"ה הוי פת הבאה בכסנין לדעת הרמב"ם, שהיא דיעה שניה (בסע' ז') ע"כ.

תכף בעיסה, והו"ל כאילו נילושה בדבש" עכ"ל.

ומבואר דס"ל להרב בני חיי, לחלק בין ממולא במיני מזון, לנילוש במיני מזון^{טו} (וכהמג"א הנ"ל), דהממולא במיני מזון, אין המזון משנה את טעם הבצק, והמאפה נשאר "לחם" עד אחר שנאפה קצת, ולכן שוב לא יפקע ממנו שם פת גמור, וכמו שפשוט שמי שיקח פת גמור אפוי ויתן בו בשר, שמברך עליו המוציא לכו"ע. משא"כ בנילוש בשמן או דבש וכד' שהם לחים, שם חל על העיסה שם פה"ב כבר בעוד העיסה בצק (טרם חלש שם "פת"), שהשמן והדבש שנבלעים בה מפקיעים ממנה שם "פת" סתם, ונותנים לה שם "פת הבאה בכיסנין" (נילוש). וזוהי כוונת המשנ"ב הנ"ל (ס"ק פ"ב) שכתב "אבל כשנלושה מתחלה בדבש וכה"ג קודם הטיגון, א"כ לא היה עליה שם עיסה גמורה מעולם".

ואחר העיון נראה לי שאפשר שיסוד סברא זו, היא היא סברת המג"א הנ"ל וסיעתו, בהסבר דין ברכת המוציא לפשטידה הממולאת בבשר וגבינה, שהמג"א הנ"ל כתב "דהנהו לא מבטלי תורת לחם, דהם עצמן מזון", וזהו שכתב הבני חיי שמיני המזון אינם נותנים טעמם בבצק, ולכך לא מבטלי טעם

וכל החולקים על המג"א, מאי שנא ממולא במזון דברכתו המוציא, ומאי שנא נילוש במזון דברכתו מזונות. ודוחק לומר שעל זה הדרך לקבוע, ועל זה הדרך לאכול עראי (וכפי שדוחק באורחותיך למדני דלקמן).

וראיתי בחזו"ע ברכות (עמ' ס"ז וס"ח) שבדין ברכת הפשטידה שמברך עליה המוציא כדעת המג"א וכנ"ל, כתב בתו"ד וז"ל "ואין הכי נימי, שאם העיסה של הפשטידא או הפאסטיל נילושה בשמן או שנילושה בשומן של הבשר, וניכר בה טעם השמן או השומן, יש לברך עליה בורא מיני מזונות. וכ"כ בשו"ת צל הכסף (רבי אברהם בינבינישטי גאטיניו, ח"ב סי' ג'), עיי"ש. וע"ע בשו"ת מכתב שלמה (רבי שלמה מנחם ברבי מרדכי, סי' כ"ו), עיי"ש" עכ"ל.

ולעיל מינה כתב שם החזו"ע "וכבר כתב הגאון בני חיי (לרבי חיים אלגאזי, סי' קס"ח), שעיסת הפשטידה אינה מקבלת טעם הבשר או הדגים אלא רק לאחר שנאפית קצת בתנור, ובאותה שעה כבר חל עליה תורת לחם לברכת המוציא וברכת המזון, כי המוהל של הבשר שנבלע בעיסה הוא רק לאחר שנאפית קצת, ולא דמי לפת הבאה בכיסנין שנעשית בדבש, כי הדבש הוא לח, ונבלע

ז', אלא שבזה אתאן למחלוקת מרן
והרמ"א, אי בעינן רוב שמן" וכו'.

ואף שמשמע מדברי המכתב לשלמה שם
שאינן סברת הרב בני חיי מוסכמת,
עיי"ש, מ"מ כתב שם למעשה (בד"ה
אמנם) שבצירוף ב' הסברות יש להקל
לברך מזונות, והיינו שבממולא במיני
מאכל (דלדעת הט"ז וסיעתו מברך
מזונות), וגם בנילוש בשמן (דלדעת הבני
חיי וסיעתו יש לברך מזונות), למעשה
מברך מזונות "ואף לירא שמים", ושכן
המנהג, עיי"ש (והוי כעין ס"ס, שמחמת
שתי סברות יש לברך מזונות).

ובזה מבואר מש"כ היביע אומר הנ"ל,
שלדעתו יש לברך מזונות על פיצה
שנילושה בחלב" וטעמו מורגש (ולדעת
הרמ"א בעינן שטעמו מורגש מאד, או
עכ"פ בכולו חלב או שמן לדעת
המהרש"ם אפילו אין טעמו מורגש,
ולשעה"צ ס"ק פ"ג הנ"ל דסגי ברובו,
משמע שעכ"פ טעמו מורגש קצת).

לחם"י. והמשנ"ב כתב "משא"כ פשטיד"א
שממולא בבשר, דרך לאכלם לרעבון וכדי
לשבוע, והוי כמו שאר פת ובשר
כשאוכל כאחד", וזהו שכתב הבני חיי,
שבשעת האפיה הפת היא פת גמורה,
והמזון שאוכל יחד עימה, הוי כאוכל מזון
עם פת, ודו"ק.

ועיינתי בשו"ת דבר משה הנ"ל שציין
אלין הברכ"י, ושם (בד"ה
וראיתי ובד"ה עור) העתיק בשתיקה דברי
הרב בני חיי הנ"ל.

גם בספר צל הכסף הנ"ל, העתיק למעשה
דברי הדבר משה (שהסתמך על הבני
חיי) והברכ"י הנ"ל, ושכן עמא דבר. ושם
נראה שסברא זו הייתה פשוטה בעיניו,
עיי"ש.

גם בשו"ת מכתב שלמה הנ"ל כתב כן
(והביא דברי הדבר משה וסיעתו),
דבנילושה בשמן, אפילו בפשטידה מברך
מזונות, "דדל מהכא המילוי, מחמת
השמן המעורב בו יש לו דין פה"ב דסע'

טז. ואף שישנו הבדל מסויים בין המג"א לבני חיי, דהמג"א מדגיש שמינים אלו הוו בכלל
"מזון" והוו דומיא דפת, והבני חיי מדגיש שאינם נותנים טעם בעיסה, ומשמע שאם היו נותנים
טעם בעיסה, היה מודה לברך מזונות, ודלא כמג"א. מ"מ שניהם מודים בסוף, שהעיסה נשארת
בשם "פת", ואינה יורדת לשם פה"ב, כל אחד מטעמו שלו, ודו"ק.

יז. וראיתי להגר"ש טל שליט"א בירחון האוצר (גליון כ"ה עמ' ס"ה והלאה) שהאריך לתמוה
דברי החזו"ע הנ"ל (עמ' ס') בעניין ברכת הפיצה, עיי"ש. ואם היה רואה דברי החזו"ע דלקמן
(בעמ' ס"ח) שיש חילוק בין נילוש לממולא, ושכ"ד אחרונים רבים (בני חיי, דבר משה, ברכ"י
וסיעתם) לא היה מקשה כמה מקושיותיו שם. והתימה שבעצמו שם (בעמ' ע"ד בד"ה ועיקר)
הרגיש בזה, כשהביא מדברי ערוך השולחן (בסע' נ"א), ואכמ"ל.

ביאור יסוד מחלוקת הפוסקים בדין ברכת חלות מתוקות וברכת המצה

והנה ידוע שנחלקו הפוסקים בברכת חלות ולחמניות מתוקות, האם יש לברך עליהם ברכת מזונות, אחר שהם מתוקות, ודמי לנילוש במי פירות דסע' ז' דמברך מזונות. או שיש לברך המוציא, דהדרך לקבוע עליהם סעודה, כעין פשטידה דסע' י"ז. וכן נחלקו הפוסקים בדין ברכת המצה בשאר ימות השנה (חוץ מן הפסח), האם יש לברך עליה מזונות, אחר שהיא נכססת, או המוציא"ח אחר שהדרך לקבוע עליה סעודה. ונראה לי לבאר יסוד מחלוקתם בס"ד.

והנה ידועים דברי מרן השו"ע (בסי' קס"ח סע' ז') שכתב ג' אופנים בפה"ב וכנ"ל. וטעם הדין שמברכים על פת הבאה בכיסנין מזונות ולא המוציא,

כתבו הראשונים "פת הבאה בכיסנין וכיוצא בהן שבאין לקנוח סעודה ולהנאת עצמן, ולא להשביע" (לשון הרשב"א בברכות מ"א ע"ב), וכ"כ כל הפוסקים, ע' בהערה לעיל. הרי שטעם הדין, משום שאין דרך לקבוע סעודה על פת מתוקה, נכססת, או ממולאת במימי מתיקה.

והשתא יש להסתפק בכל עיקר דין זה, האם העיקר הוא גדר הדין שקבעו חז"ל, או טעם הדין. כלומר, לדינא גדר פה"ב הוא מה שפסק מרן השו"ע, דהיינו כל ג' השיטות הנ"ל (ממולא מתוק ונכסס). אך טעם הדין הוא כנ"ל, שאין דרך רוב בני"א לקבוע סעודתם עליו, וגרע מ"פת", ולכן ברכתו מזונות"ט.

והנה לפי טעם זה, מצות שנאפו לעיקר קביעות סעודה לפסח, יש לברך

יח. אכמ"ל בעניין זה, ואני רק מציין מ"מ לעניין ברכת המצות ולחמניות מתוקות, ע' בבית דוד (סי' ע' וסי' פ"ג), ובמחבר"ר (או"ח סי' קנ"ח אות ה'), ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ל"ב), שו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' י"ז), ובשו"ת אור לציון (ח"ב עמ' צ"ז), ובשו"ת תפלה למשה (ח"ו סי' י"ח וסי' י"ט), ובספרו ברכת ה' (ח"ב פ"ב סע' מ' הערה קמ"ו וקמ"ח), ובשו"ת להורות נתן (ח"ז סי' ח' וסי' ט'), ובשו"ת שמ"ש ומגן (ח"ב, בהשמטות סי' א'), ובשו"ת יחוד (ח"ג סי' י"ב), ובספרו חזו"ע טו"ב וברכות (עמ' ס"א והלאה, לעניין המצה, ובעמ' נ"ה והלאה, לעניין חלות מתוקות), ובשו"ת יביע אומר (ח"י או"ח סי' י"ח), ובספרו מאור ישראל (ח"ג, על הרמב"ם, הלכות ברכות פ"ג ה"ט), ובהלכה ברורה (ח"ח, בשו"ת אוצרות יוסף בסוף הספר בסי' י'), ובקובץ ויען שמואל (חלק י"ב סי' ל"ג), ובשו"ת אורחותך למדני (ח"א סי' כ"א).

יט. אא"כ קבע, או שרוב העולם קובע בכמות כזו, ע' בב"י שם שכתב "להם ואינו מברך עליהם המוציא ושלש ברכות אלא אם כן קבע סעודתו עליו, או אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו" עכ"ל". ועיי"ש בשו"ע (בסע' ו').

עליהם המוציא אף בשאר ימות השנה, על אף שהם נכססות, אך מאידך, מצד גדר המצות, מאחר שהם נכססות, הרי הם בכלל פה"ב.

וכן הוא לעניין חלות מתוקות, שמחד, הם מתוקות, ולכן לפי גדר פה"ב צריך להיות ברכתן מזוונות, אך מאידך, מסתבר שנעשו לקביעות סעודה, שכן הדרך תמיד שאוכלים אותן עם סלטים כגון מטבוחה וטחינה וכד' ועם בשר ודגים וכו', וודאי שבאו "להשיב", ואין מי שיגיש אותם לקינוח סעודה², וא"כ לפי טעם הדין, יש לברך עליהם ברכת המוציא, על אף שהם מתוקות. והראיה שנעשו לקביעות סעודה, שכל מי שאוכלם, מלפת בהם דברים המתלפתים עם הפת, כגון סלטים בשר ודגים וכד', ובזה דמו ממש ללחם, רק שהם מתוקות. ולא דמו לחמניות אלו, לעוגות שמביאים לקינוח סעודה ואין מי שיאכלם עם סלטים ובשר ודגים.

ונראה שסביב יסוד זה הוא עיקר מחלוקת הפוסקים, האם יש

לילך אחר גדר ה"תקנה" של פה"ב, ולכן יש לברך מזוונות על חלות מתוקות ועל מצה, או שיש לילך אחר טעם התקנה, ואז יש לברך המוציא על שניהם. כ"נ לענ"ד.

ולעצם הספק, לענ"ד קשה להכריע בראיות. ונראה שבסוגיות רבות הספק מה עיקר, ה"גדר" או ה"טעם", ואכמ"ל, כ"נ לפענ"ד. ודו"ק בכל זה, ואף שקיצרתי, הוא נראה יסוד נכון בס"ד. (וע"ע לקמן אחר שהבאנו דברי האורחותיך למדני, שנראה שנחלקו בשאלה זו ממש, העמק ברכה ובעל הנתיעבות).

ברכת חלות מתוקות

והנה לפי המבואר לעיל בדין פת שנילושה בדברים אחרים, שאפילו נילושה במיני מזון כגון שמן חלב וביצים שמברך מזוונות, נראה לכאורה שכ"ש כשנילושה במי פירות וסוכר ודבש וכד', שמברך מזוונות, על אף

כ. אמנם ע' בדברי הגר"ש משאש זצ"ל בשו"ת שמ"ש ומגן (ח"ב, בהשמטות סי' א' בעמ' שי"ח והלאה), וי"ל ע"ד. אכן ראיתי שכ"כ מו"ר בשו"ת מנחת אשר (ח"ב סי' כ"ב אות א'). ואח"ז מצאתי יסוד לסברתם בדברי ערוך השולחן (בסי' קס"ח סע' י"ח), אך דבריו שם רק בדרך לימוד זכות דחוק, ע"ש שכתב "וכדי ללמד קצת זכות נלע"ד קולא מלשון הרי"ף בעניין זה שכתב בזה"ל מסקנא היכא דאכל לה בתורת כיסנין מברך במ"מ וכו' והיכא דאכל לה בתורת קביעותא מברך עליה המוציא וג' ברכות עכ"ל ומשמע מלשונו דאינו תלוי בשיעור קביעת הסעודה אלא באופן האכילה בין ההכנה לאכילת עראי ובין ההכנה לאכילת קבע וזה ידוע שבאכילת סעודה גמורה פושטין הבגדים העליונים ויושבים סביב השולחן אבל באכילות אלו חוטפין ואוכלין כמה שהן בלי הכנה ויש אוכלין מעומד ומהלך כידוע וסוברים דזה לא מקרי קביעת סעודה, וזה שאמרו בגמ' כל שאחרים קובעין וכו' צריך לדחוק לפי זה ג"כ באופן שכתבנו וכל ירא אלקים ירחק א"ע מזה והוא רחום יכפר עון עכ"ל.

להעיר על מש"כ מו"ר הגאון בשו"ת אורחותיך למדני ח"א סי' כ' אות ה' ועוד (שם). וכ"מ מלשון הערוך השולחן (סע' נ"א) שכתב לדחות דברי המג"א בנילוש בביצים "ודבריו תמוהין, דאיזה עניין הוא למזון, דכל שאינו נלוש במים הוה פת הבאה בכסנין" ע"כ. וכ"ש באינו "מזון". וע"ע במשנ"ב (ס"ק פ"ב) וביאור הלכה (בסע' י"ג ד"ה וכו'). וע"ע בביאור הלכה (סע' ז' ד"ה שכמעט. ושם ד"ה הרבה), ואכמ"ל.

ושו"ר שכ"כ בספר פסקי תשובות (סע' ט), שאחר שהביא מחלוקת הט"ז והמג"א הנ"ל (והכריע שם "מהנכון לכל ירא שמים שלא יאכל פת הממולא בבשר דגים גבינה ירקות וכדו' אלא בשיעור קביעות סעודה"), שוב כתב "והנה מה שמצוי בימינו מיני מאפה שונים הממולאים בכל מיני דברים, אינם עניין למה שכתבנו כאן, כי בדרך כלל העיסה של מיני מאפה אלו עשויה ברוב מי פירות, ואם כן אפילו בלא המילוי, דינה כפת הבאה בכסנין שברכתה מזונות כל זמן שאין אוכלין ממנה כשיעור קביעות סעודה ושביעה. ולכן כל מיני השטרודלים והבורקסים והפיצות לסוגיהן, ברכתן בורא מיני מזונות, ואפילו ממולאים בגבינה, תפוא, דגים, ובשר וכרוב ושאר דברים הרגילים לבוא בסעודה או ללפת בהם לחם, ואף לשיטת המג"א ודעימיה, אך יש לוודא שאכן עיסת הדבק רובה^{כא} מי פירות, וכמו"כ יש

שהדרך לאכול לחמניות אלו לקביעות סעודה, וכמו שבפשטידה הממולאת במיני בשר או גבינה ודגים, שאם נילושה במים מברך עליה המוציא, דנעשית לקביעות סעודה, ולא פקע ממנה שם לחם כנ"ל, אך אם נילושה בשמן או חלב או ביצים, מברך מזונות, כנ"ל לדעת הרמ"א והדבר משה וסיעתם, ה"ה וק"ו שבנילושה במי פירות מתוקים (שאינם עשויים למזון אלא לקינוח), שמברך מזונות.

ואפילו לדעת הרמ"א הנ"ל בסע' ז' דבעי שטעמו נרגש ממש, כבר כתב המשנ"ב הנ"ל (ס"ק צ"ד) "כשכל הלישה הוא על מי ביצים ולא נתערב בו מים כלל", שמברך מזונות ואפילו ירא שמים, והשעה"צ הנ"ל (ס"ק פ"ג) כתב יותר מזה "לפי זה אפילו היה רק הרוב מי ביצים גם כן מהני, כמו פת שנלוש על רוב דבש ומיעוט מים, וכנ"ל בסע' ז' במשנה ברורה (ס"ק כ"ח וס"ק ל"ג) בשם האחרונים", והמציאות מוכיחה שבלחמניות מתוקות הרוב או הכל מי פירות וכד', והמים הם מיעוט גמור, או שאין שם מים כלל. ולפי"ז ברכתם מזונות לדעת המג"א והמשנ"ב וכל הפוסקים הנ"ל, וכמעט לא מצאנו מי שחולק בזה.

ומכל זה מוכרח, דדעת המג"א והמשנ"ב וכל האחרונים הנ"ל, דהעיקר הוא גדר ו"שם" פת הבאה בכיסנין, ולא טעם התקנה, ודו"ק. כ"נ לענ"ד. (ומכאן יש

ליזהר שלא לאכול מהם שיעור קביעות
סעודה^{כב} עכ"ל.

ועוד כתב שם (בסע' י') "ועפ"ז נהגו
להקל במה שמצוי בימינו
"לחמניות מזונות" לברך עליהם בורא
מיני מזונות, כל שיודעים שאכן
מקפידים לתת בה רוב מי פירות נגד
המים". אלא שסיים שם "אבל יראי שמים
ואנשי מעשה מחמירים על עצמם" וכו'.
(וזה כדי לחוש לסכרא שהכל הולך אחר
הדרך אם קובעים סעודה וכו', עיי"ש).

אך בהערה (פ"ב) הוסיף שם וכתב
"והנה, אם אין נותנים במיני מאפה
אלו מים כלל, אלא אך ורק מי פירות
וחלב וכדו', מוכח בהדיא מדברי
הפוסקים^{כז} (ט"ז סק"ז, א"ר ס"ק י"ד בשם
השל"ה, כה"ח ס"ק נ"ח ועוד) שאין כלל
מקום להחמיר, וברכתם מזונות בודאי,
אפילו אין טעמו מתוק מאד, כי חלב ומי
פירות אין נותנים טעם חזק ביותר,
ובלבד שלא יאכלו כשיעור קביעות
סעודה" עכ"ל. והרי זה כמבואר (אך

ראיתי בהלכה ברורה ח"ח שו"ת אוצרות
יוסף סי' י' עמ' ס' ד"ה ומכאן, שכתב
לפרש כוונת המשנ"ב באופן אחר, ולדרכו
אפילו אם הרוב מי פירות, אם אין הטעם
מורגש, יש לברך המוציא, עיי"ש).

דעת שו"ת אורחותיך למדני בדין מצה ולחמניות מתוקות וברכת הפיצה

וראיתי למו"ר הגאון שליט"א בשו"ת
אורחותיך למדני (ח"א סי' כ"א)
שעמד בסוגיה זו, וביאר אותה באר היטב
כדרכו, והמעין שם בדבריו יראה איך
הוא נצמד לטעם הדין דפה"ב, והיה
פשוט לו שטעם הדין קובע ולא גדרו,
ולכן כתב כל מה שכתב שם, ונביא תורף
דבריו בקיצור.

בתחילה דן שם (באות א') בברכת המצה
בכל ימות השנה, והביא דברי
הבית דוד (סי' פ"ג) שמכיון שאפו את
המצה על דעת קביעות, יש לברך עליה
המוציא על אף שהיא נכססת, דהטעם

"וכפי שמבואר להלן (אות י'), ובס' וזאת הברכה (בירורים סי' מ') שמ"מ אפשר לצרף את
העובדא שיש גם מילוי על העיסה, שאם יש ספק אם העיסה נילושה ברובה מי פירות, אם
עכ"פ מרגישים טעם המי פירות בעיסה, אפשר לברך בורא מיני מזונות, וזה אף במילוי גבינה
וכדו' (פיצה), או תפוז"א וגבינה (בורקס), כי ניתן לצרף דעת הט"ז ודעימיה, וצירוף דעת
המחבר שהרגשת טעם מי פירות סגי אפילו ליכא רוב מי פירות" ע"כ.

כב. וסיים שם "אבל אותם פיתות ולחמניות שעיסתם כעיסת לחם גמור ומניחים עליהם או
בתוכם מעט בצל או שום ושאר תבלינים ואופים אותם, ברכתם המוציא לדברי הכל", ופשוט.

כג. אך ע' בספר המחלוקות לבעל שלטי גבורים (הנד"מ פרטי פת הבאה בכסנין סי' פ"א עמ'
ס"ו ד"ה מיהו) שלא כתב כן, וצ"ע.

תירוץ הט"ז ודחה דבריו שמהשו"ע משמע שמברך המוציא אפילו בלא קבע. ושוב הביא תירוץ המג"א וסיעתו דהכל תלוי אם ממולא במיני מזון או במיני מאפה. אלא שכתב להסתפק בתירוץ זה של המג"א וסיעתו, האם מה שקובע הוא מין המאכל (מזון או קינוח), או דרך האכילה. ונפק"מ, אם יאכלו את מין "המזון", בדרך עראי. וכתב להוכיח מהחמד משה (ס"ק י"ב) ומהמשנ"ב (ס"ק צ"ד גבי ריקיין דקין הנ"ל), ומהמג"א (שכתב "ואפשר דכל דממולאים בפירות נמי דינא הכי", שמברך המוציא כדכתב מחצית השקל שם), דיש ללכת אחר דרך האכילה, ואם רגילים לאכול מיני מזון בדרך עראי, יש לברך מזונות, ואם אוכלין ממולא בפירות (שבד"כ נאכלים לקינוח ולא לשובע) בדרך קבע, מברך המוציא. ושוב כתב שלפי"ז יש לברך המוציא על פיצה, שהרי בד"כ היא נאכלת למזון ולשובע, ולא לקינוח, וזהו דין פשטידה הנ"ל לפירוש המג"א, ושכן עיקר לדינא.

ושוב כתב (באות ד') לפלפל ברמב"ם (ברכות פ"ג ה"ט, וחמץ ומצה פ"ו ה"ה) אם יש ראייה מדבריו לחקירה הנ"ל, ומסקנתו שאין ראייה מהרמב"ם לכאן או לכאן.

ועוד כתב (באות ה') לחקור בעניין הפיצה, איך הדין אם מלבד מה שהיא ממולאת בגבינה וכד', עוד בה שלשים אותה בשמן וכד', וכן מה הדין במה שנקרא "לחמניות מזונות", והיינו שלשים את הבצק בהרבה שמן וכד' וטעמו ניכר בעיסה. אך מאידך הם

שמברכים על מאכל נכסס מזונות, כי אין קובעין עליו, אך מצה שקובעין עליה, ברכתה המוציא. והנחה שניה כתב שם הבית דוד, שאפילו אחר הפסח שאז אין דרך לקבוע עליה, אזלינן בתר שעת הכנת המצה. ואף מרן החיד"א במחב"ר (קס"ח קנ"ח אות ה') שכתב לחלוק עליו, לא חלק על עצם ההנחה הראשונה, ורק כתב "יש לדחות דאימא תמיד נעשו על דעת כסנין ובפסח קובע סעודה ומברך המוציא ובה"מ כדין פהב"כ דכשקובע עליו דינו כפת גמור", ומשמע שאם היה מודה שהיו נעשות לשם קביעות, היה מודה לקביעת הבית דוד שמברך המוציא על אף שהמצה נכססין. והחיד"א עצמו אף הוא סיים שם וכתב "אמנם אחר ההשקפה הטב יש לקיים דברי הרב בית דוד כאשר יראה המעיין. ומיהו ירא שמים מהיות טוב לא יאכל מצה אחר הפסח כי אם כשקובע עליה".

ועוד כתב (באות ב') שבימינו הדרך לקבוע אכילה על מצה גם לאחר הפסח, ולפי"ז לכו"ע יש לברך המוציא, והאריך בזה (ולענ"ד יש לדון בזה. אך לאחר התבוננות באמת נראה, שבימינו רוב מי שאכול מצה לאחר הפסח, אוכל אותה לקביעות ולשובע, לארוחת בוקר או ערב, ואוכל אותה עם גבינה או ממרח אחר וכד', במקום סעודה קבועה, ובד"כ אינה נאכלת "לתענוג" אלא "לשובע", וע' לעיל בלשון הרשב"א שהבאנו).

ועוד כתב (באות ג') לגבי ברכת הפיצה, בעניין הסתירה בשו"ע בין סע' ז' דממולא בפירות הוי פה"ב, לסע' י"ז דממולא בפשטידה הוי המוציא, והביא

שרק פת העשוי כעין כיס הממולא בדברי מתיקה הוי מזונות, אך לדידן דגם נילוש הוי פה"ב, לכאורה יש לברך על פת שנילוש בביצים מזונות, ולמה כתב מרן לברך המוציא באובליאש, ונמצא מרן סותר עצמו מסע' ח' לסע' ז'.

והמושג"ב (ס"ק ל"ו) והערוך השולחן (סע' כ"ח וכ"ט) דחקו דאוליאוש הוא בלי ביצים, אך זה נגד דברי הראשונים שכתבו להדיא שאובליאש עשוי בביצים, ושמטעם זה רש"י בברכות (מ"א ע"ב) כתב לברך עליו מזונות.

ולכן כתב (באות ז') לפרש דברי השו"ע (בסע' ח') בדין אוליבאש בדרך אחרת. והיינו דמש"כ מרן דאובליאש המוציא, על אף שנילוש בביצים, התם טעמו משום שהדרך לקבוע עליו סעודה, והמג"א כתב (בס"ק י"ט) בדין אובליאש "לחם גמור, דאין עשוין כאותן כעבין שכתב בס"ז, דאותן אינן אלא לקנוח בעלמא". וביאר הפמ"ג שם "עיין מ"א. דכעבין לקנוח ואין קובעין עליו, מה שאין כן אובליאש לתוספות (ברכות ל"ט ע"א ד"ה לחמניות) והרא"ש (שם פ"ו סי' ל') ע"כ. ומשמע שיש להוכיח מהתוס' והרא"ש שיש חילוק בין דרך לקבוע, לדרך לאכול בקינוח ועראי. ולפי"ז יש ליישב דברי המג"א (בס"ק מ"ד) שפת שנילוש בביצים מברך המוציא, דהיינו מכיון שהדרך לקבוע עליו¹⁷.

נאכלים לקביעות ולשובע. וכתב, שכמו שלגבי נכסס ולגבי ממולא העיקר הוא דרך האכילה, ואם הדרך לאכול מאכל מסויים בקבע ולמזון, ברכתו המוציא, כנ"ל, ה"ה לעניין נילוש. אלא שראה ברמ"א (בסע' י"ג) שכתב לגבי פשטידה "וכל זה לא מיירי אלא בעיסה שאין בה שמן ודבש וכיוצא בו, אלא שמתוגן בהן, אבל אם נילוש בהן כבר נתבאר דינו אצל פת הבאה בכיסנין" דמשמע מינה דאם לשים בצק הפשטידה בשמן, דינו כדין פה"ב דנילוש שבסע' ז', ושכ"כ הדבר משה (ח"א סי' ט"ו) והכה"ח (אות קל"ח) הנ"ל. וכתב על זה "ומשמע מזה שלדעת הרמ"א אזלינן אחר האדם האוכל עצמו, ולא אחר דרך האכילה, וא"כ לגבי נילוש בשמן וכד' אמרינן שבכל אופן המאכל הוא פה"ב, אף אם דרך העולם לאכול אותו בדרך קביעות וסעודה".

ושוב יצא (באות ו') לברר מוצא דין הרמ"א הנ"ל. ובתחילה כתב לברר דעת מרן בסע' ח', שמרן כתב "לחמניות, אותן שבלילתן עבה שקורין אובליאש, לחם גמור הוא ומברך עליו המוציא ובהמ"ז", וזה כדעת התוס' והרא"ש, ודלא כרש"י, עיי"ש בב"י. אלא שהאבן העוזר הקשה על השו"ע קושיא גדולה, שהרי בראשונים מבואר להדיא שאובליאש היינו עיסה גמורה שנילושה בביצים (כ"כ האגור ושבלוי הלקט ותוס' ורא"ש בחולין ועוד), והתוס' והרא"ש שכתבו לברך המוציא, לשיטתם אזלי

כד. וזה כעין תירוץ הבית אפרים הנ"ל. ושו"ר שכ"כ הברכת ה' שם (עמ' קצ"ח).

נראה דס"ל דלא יצא מכלל לחם במה שעירב בו תבלין או שאר משקין מעט, אלא אם כן עיקר העיסה נילוש באותן דברים". ולכאורה לפי מרן מנהג העולם אתי שפיר, שהרי כמבואר בדין אובליאש אם הדרך לקבוע, אזי על אף שנילוש בתבלין, עדיין ברכתו המוציא^ג. וממה שהרמ"א משיג על הב"י, משמע שהוא לא סובר החילוק הנ"ל.

ושוב כתב ליישב "אלא יש לומר לדעת הרמ"א, שמיני לחם אלו הם מעדנים, וכוונתם לתענוג בתחילת הסעודה, ומטעם זה הם מתובלים, ולכן הם נחשבים לקינוח ולא לשובע, ולכן הוא הקשה על הב"י^ג. ואף שידעתי שאין זו הכונה הפשוטה בדעת הרמ"א, מ"מ דחקתי קצת את דבריו כדי להשוות דעתו עם הדין של אובליאש שהוא נילוש בביצים". עכת"ד.

וכאומר, כל קוטב דבריו בנוי על ההנחה שטעם הדין הוא העיקר בדין פה"ב, ולא גדרו. ובאמת שכ"כ הגינת ורדים (ח"א סי' כ"ד) וז"ל "וכן יש לדון בסעודות גדולות של חתנים וכיצא שעושין הפת מתובל בשמן ושומשמן ואותו פת יש לו דין פת כסנין, ואעפ"כ יש לברך עליו המוציא וג' ברכות, אע"ג

ושוב כתב (באות ח') לכאר דברי הרמ"א הנ"ל בסע' י"ג. דממה שהרמ"א בסע' ח' לא חלק על מרן, הרי שמסכים שאובליאש ברכתו המוציא על אף שנילוש בביצים, דהדרך לקבוע סעודה, הרי שהעיקר הוא דרך האכילה. וא"כ, איך כתב הרמ"א הנ"ל בסע' י"ג שבנילוש מברך מזונות אפילו על פשטידה, והרי על פשטידה הדרך לקבוע (כדכתב המג"א והאח' הנ"ל), ומה בכך שנילושה בשמן.

וכתב ליישב "שכיון שדרך העולם לאכול הפשטידה בלי שלשים אותה בשמן וכדו', א"כ זה שלש את הפשטידה בשמן, מוכיח שיש לו כוונה אחרת בזה, וזה מוכיח שכוונתו לקינוח ולכן יש לברך מזונות, אבל אה"נ, אם דרך העולם לעשות פשטידה נילושה בשמן אף לשביעה, אז אף הרמ"א יודה שיש לברך עליה המוציא, כיון שזה דומה לאובליאש" ע"כ.

ושוב כתב להקשות לדרך זו בדעת הרמ"א, ממש"כ הדרכ"מ בדין נילוש, דלב"י סגי במעט תבלין, והשיג הדרכ"מ וכתב "אבל אין המנהג כדבריו, שהרי בשבתות וימים טובים ונשואין מברכין המוציא על מיני לחם המתובלין הרבה וניכר בהם במראה ובטעם, על כן

כה. וכן העיר בהגהות הגאון מהר"ח צאנזר (והובא בברכת ה' ח"ב עמ' קצ"א), וכן העיר הבית מאיר (שס"ח, הובא שם).

כו. כ"ז כתב הברכת ה' (שם עמ' קצ"א). וע"ע בספר ליבון הברכה (סי' ג' עמ' קס"ה ד"ה אמנם) מש"כ בדעת הדרכ"מ תירוץ נוסף.

דלא אכיל מיני' באותה סעודה שיעור גדול של קביעות סעודה, והיינו טעמא כיון דאורחא דעלמא לקבוע סעודה על מיטעו פת זו בצירוף מטעמים ותבשילין שנותנין לפניהם בשלחן" ע"כ. הרי שהעיקר הוא טעם הדין, והכל תלוי אם הדרך לאכול פת זו באכילת קבע ושביעה או באכילת עראי לקינוח.

וכ"כ השד"ח (אס"ד מערכת ברכות סי' א' סע' י"א), וז"ל שם "על הלוקו"ם שעושים בעיר זו לסעודת שחרית של שבת ויו"ט שאוכלים מאכלי חלב ועושים הליקום מעיסה שלשים אותה בחלב וחמאה כדי לאכול סעודת קבע, יש לברך המוציא וברכת המזון" ע"כ. וכתב ללמוד כן מדברי ספר דברי מנחם (קס"ח הגב"י אות י'), ושם כתב הטעם "אף דנותנים בתוכה תבלין ושמן, מברך המוציא, כיון דאדעתא דהכי עשויות, הו"ל כלחם גמור, דאדעתא דהכי עשו אותה כלחם גמור" עיי"ש. וכ"כ בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' פ"ח) בשם הזרע אמת (סי' כ"ח) "דפת שנילוש במי פירות, המנהג לברך המוציא", עיי"ש. וכל זה ראיתי בספר ליבון הברכה (לבעל וזאת הברכה, סי' ג' עמ' קע"ג, עיי"ש שהאריך בנד"ד). ושור"ר שכבר בברכת ה' (בעמ' קצ"ו) הביא מדברי הזרע אמת והלב חיים והשד"ח, ומשם בארה לספרי רבני הזמן.

ולכאורה יש לסייע סברתו זו, ממש"כ מרן בב"י (קס"ח סע' ז') ובכס"מ (ברכות פ"ג ה"ט) בביאור טעם

הרמב"ם שמברכים מזונות על פת שנילושה בתבלין, וז"ל "הילכך על כרחך לומר דלאו במידי דמיקרי לחם תליא מילתא, אלא לא קבעו חכמים לברך המוציא ושלש ברכות אפילו בכזית, אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו, דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בלי שום תערובת, אבל כל שיש בה שום תערובת ממי פירות או מתבלין, כיון שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עליו, לא חייבוהו לברך המוציא ושלש ברכות, אלא אם כן אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו, והוא שיהיה טעם התערובת ניכר בעיסה" עכ"ל (ובספרי דברי עני ח"א סי' ב' הארכתי בביאור דברי מרן, עיי"ש).

ומבואר שכל הטעם שמברך מזונות הוא רק מ"כיון שאין דרך בני"א לקבוע סעודתן עליו", משמע להדיא שאם דרכם לקבוע עליו, מברך המוציא. ושור"ר שכ"כ בברכת ה' שם (בעמ' ר' והלאה) לדייק כן בב"י, ועיי"ש שהאריך להוכיח סברא זו, דהעיקר הוא טעם הדין ולא גדרו.

ואולם יש לדחות, דאימא לך דמאחר שזה היה טעם התקנה, א"כ לאחר שתיקנו שלחם שנילוש במי פירות (וטעמו ניכר) מברך עליו מזונות, אין לזוז מהתקנה. וכאמור, לענ"ד יסוד הספק הוא האם יש לילך בתר טעם התקנה, או בתר גדר התקנה, והמעין יראה שאין ראייה ברורה מדברי הב"י הנ"ל.

אפשר שאין לערער על המנהג אחר שיש לו יסוד בפוסקים, שלכל שיטה יש יסוד כמבואר, אך נראה שאין מנהג ברור, מכמה טעמים, ואכמ"ל.

סיכום ודינים העולים

מוסכם בשו"ע ובפוסקים האחרונים, שפת שאין דרך העולם לקבוע עליה סעודה, מחמת שהיא נכססת, או ממולאת במיני מתיקה, או נילושה בשמן או חלב או מי פירות וכד', מברכין עליה מזונות. והטעם, "שבאין לקנוח סעודה ולהנאת עצמן, ולא להשביע" (לשון הרשב"א בברכות מ"א ע"ב, וכן הסכמת הפוסקים). ועפ"ז פסק השו"ע (בסי' קס"ח סע' ז') שיש לברך מזונות בכל הנ"ל. ואם קבע עליהן סעודה, מברך המוציא וברכה"מ.

לעומת זאת כתב השו"ע (שם בסע' י"ז), שפת הממולאת בבשר או דגים או גבינה, ונקראת "פשטידה", יש לברך עליה המוציא. ודעת הט"ז דהיינו בקבע עליה סעודה, אך אם לא קבע, דינה כדין פה"ב הנ"ל והיינו דין "ממולא" דמברך מזונות. אך דעת המג"א שפשטידה הנ"ל ברכתה המוציא אפילו באוכל ממנה כל שהוא, וכן הכרעת רוב הפוסקים (משנ"ב וחזו"ע).

ובטעם החילוק בין פשטידה לעיסה שממולאת במיני פירות, מצינו כמה דרכים, ויסודם אחד. המג"א (ס"ק מ"ד) בתחילת דבריו כתב לחלק בין פת

ובאמת מצינו מחלוקת מפורשת בפוסקים, דלדעת הגאון מליסא בעל הנתיבות וחוו"ד (בהגדה של פסח מעשה ניסים, דיני ברכת במ"מ) העיקר הוא טעם התקנה, וז"ל "כיון דרש"י כתב הטעם דפה"ב דאין אוכלין ממנה אלא מועט, לפי"ז הכל תלוי בראות עיני המורה, וכל שהוא פת שאינו מדרך העולם לקבוע עליה סעודה לפי ראות עיניו, יש לו דין פה"ב" ע"כ. הרי שהעיקר הוא טעם הדין בלחוד. ונכסס ונילוש וממולא, הם רק "סימן" שבד"כ נועד הדבר לקינוח, איך אין ה"סימן" עיקר. (אך ע' בהלכה ברורה ח"ח שו"ת אוצרות יוסף סי' י' עמ' ס"ב ד"ה ולעניין, ובעמ' ס"ג, ושם פשוט לו שהגדר עיקר, ושם בעמ' ס"ד עד עמ' ס"ח כתב לדון ולדחות דברי הברכת ה' שפשיטא לו להיפך. וע"ע בשו"ת עולת יצחק ח"א סי' ל"ה, ובשו"ת עולת שמואל, פנחסי, או"ח סי' י"א, ובשו"ת מנחת אשר ח"ב סי' כ"ב עד סי' כ"ו, ואכמ"ל).

מאידך, העמק ברכה (פורמנצ'יק, עמ' ס', דין לחם אות ב') כתב "מכל הפוסקים משמע שגם בזמן הזה אין מברכים מזונות אלא דווקא על פה"ב כפי המנהג שהיה בימי חז"ל, ולא משגיחים בכל זמן וזמן כפי מנהגו" ע"כ. הרי שהעיקר הוא הגדר שנתנו חכמים. ועיי"ש במנחת אשר (ח"ב סי' כ"ב) מש"כ בזה.

וכבר כתבתי שלענ"ד א"א להכריע מחלוקת זו אם טעם הדין עיקר, או גדרו. ואם היה מנהג ברור בנד"ד,

ונראה שמצינו מחלוקת זו בכל סוגי פה"ב. שלעניין נכסס, מצינו מחלוקת בפוסקים על מצה של פסח שנאפית לקביעות סעודה, מה ברכתה בשאר ימות השנה. שבספר בית דוד (או"ח סי' ע' וסי' פ"ג) סובר לברך המוציא, ומאידך מנהג רבים מבני ספרד לברך מזונות (ע' מחבר"ר סי' קנ"ח אות ה'). ויסוד המחלוקת כנ"ל, האם העיקר הוא גדר הדין (נכסס, מזונות), או טעמו (קביעות סעודה, המוציא). וכן לגבי ממולא, נראה שיסוד מחלוקת הט"ז והמג"א הנ"ל הוא בחקירה הנ"ל, האם העיקר הוא הגדר (ממולא לדעת הט"ז, ולכן לדעתו יברך מזונות), או העיקר הוא הטעם (מזון וקביעות סעודה לדעת מג"א, ולכן לדעתו יברך המוציא). וכן לגבי נילוש, לדעת הדבר משה (או"ח ח"א סי' ט"ז) והברכ"י הנ"ל (סי' קס"ח אות ז') וסיעתם, העיקר הוא הגדר, ולכן מברך מזונות. אך לדעת הזרע אמת (ח"א סי' כ"ח) והשד"ח (אס"ד מערכת ברכות סי' א' סע' י"א) וסיעתם, מברך המוציא, דהעיקר הוא טעם הדין.

ונפק"מ למעשה, בברכת הפיצה, שאם נילושה במים, על אף שהיא מלאה בגבינה וכד', המנהג לברך עליה המוציא כדעת המג"א הנ"ל, ודלא כט"ז. וכ"פ המשנ"ב הנ"ל והחזו"ע הנ"ל.

אולם אם הבצק של הפיצה נילוש בשמן וכד' (לדעת מרן השו"ע בסי' קס"ח סע' ז' היינו שטועמים את השמן,

שמילאו אותה במיני "מזון", לפת שמילאו אותה במיני "מתיקה". והיינו שהכל תלוי בשם מזון ובשם מתיקה. שפה"ב היינו רק אם מילאו אותה במיני מתיקה, אך אם נתנו בפת מיני מזון, אין הם מפקיעים שם פת מן הפת. וכן דעת אחרונים רבים, וכן פסק לדינא מרן הראש"ל זצ"ל בספר חזו"ע (ברכות עמ' ס' וס"ח).

ועוד כתב המג"א בדרך שניה (לפי מה שביארו דבריו לעיל), שהכל תלוי בכונת האוכל ובכונת מי שהכין את המאכל, שאם נתנו את מיני האוכל לקינוח ולתענוג, מברך מזונות. ואם נתנו את הפירות לשובע ולעיקר סעודה, מברך המוציא. אלא שבסתמא ובד"כ, ישימו פירות וכד' לקינוח, ואילו בשר ודגים נותנים לקביעות סעודה ושובע. וכ"פ לדינא המשנ"ב (ס"ק צ"ד), ושלכן "אם עשויוין רקיקין קטנים ומעורב בהם פתיתין של בשר, וניכר שאין עשויים כי אם לקינוח אחר הסעודה, דינו ממש כפת שמעורב בפירות ובשאר מיני מתיקה דאינו מברך עליהו בהמ"ז". ובביאור הלכה (ד"ה פשטידה) האריך להוכיח שכ"ד ספר התניא.

והספק הגדול הוא, כאשר מכינים מאפה באופן שלפי הגדר, ברכתו מזונות (נכסס ממולא או נילוש), אך בפועל הרגילות היא לאכול אותו לקביעות סעודה, וא"כ לפי טעם הדין, ברכתו המוציא.

בראיות במחלוקת זו, שמחלוקת כללית היא, האם גדר התקנה עיקר, או שמא טעם התקנה.

ולכן, מאחר שאין מנהג פשוט בכל זה^י, ראוי לכל ירא שמים לאכול מאכלים אלו רק בקביעות סעודה, והיינו שיאכל מהם ג' או ד' ביצים (בית דוד סי' פ"ב, שיו"ב סי' קס"ח אות א', וע' משנ"ב קס"ח ס"ק כ"ד, ולעיל סי' ח' הארכתי) ואז יברך המוציא וברכה"מ.

ולענ"ד די באכילת ג' ביצים, בצירוף הדעות שבלא"ה מברך המוציא (וראה כעין פשרה זו בחזו"ע סוכות עמ' קל"ה וקל"ו). והרב ברכת ה' הנ"ל עשה כעין פשרה מדעתו, שכבר באוכל כביצה ומעט יותר יברך המוציא, והביא קצת ראיות שבכל מאכל, גדר הקביעות שלו היא לפי מה שרגילים לקבוע עליו, ויצא לו שבלחמניות מתוקות רגילים לקבוע כבר מכביצה ומעט יותר, עיי"ש. (אולם הרב משאש בשו"ת שמ"ש ומגן ח"ב, בהשמטות סי' א', והרב חזו"ע ברכות עמ' נ"ה והלאה, ובהלכה ברורה ח"ח ובאוצרות יוסף שם, חלקו בתוקף על הכרעה זו, ואכמ"ל). או שיאכל מאכלים אלו הנתונים במחלוקת הפוסקים, בתוך סעודת לחם, וכ"כ פוסקים רבים (אור

ולדעת הרמ"א כשטעמו חזק ונילוש ברוב שמן), כתב החזו"ע לברך מזונות, וטעמו, שפסק כדעת הגאון בני חיי (לרבי חיים אלגאזי, סי' קס"ט), שעיסת הפשטידה אינה מקבלת את טעם הבשר או הדגים אלא רק לאחר שנאפית קצת בתנור, ובאותה שעה כבר חל עליה תורת לחם לברכת המוציא וברכת המזון, כי המוהל של הבשר שנבלע בעיסה הוא רק לאחר שנאפית קצת, ולא דמי לפת הבאה בכיסנין שנעשית בדבש, כי הדבש הוא לח, ונבלע תכף בעיסה, והו"ל כאילו נילושה בדבש. וזו גם דעת הדבר משה והברכ"י והכה"ח וסיעתם (וכ"מ מדברי הרמ"א בסע' י"ג), דהעיקר הוא גדר הדין ולא טעמו. ולפי"ז יש לברך מזונות על פיצה שנילושה בשמן וכד', מפני שהשמן מפקיע שם "פת" עוד קודם האפיה, וה"ה ב"לחמניות מתוקות", על אף שהדרך לקבוע עליהם סעודה.

אך מאידך, רבים חלקו על פסק זה (הנתיבות, הזרע אמת והשד"ח ועוד), וס"ל שהכל הולך אחר דרך האכילה, ומכיון שהדרך היא לקבוע עליהם סעודה, על אף שנילוש בשמן (וממולא ונכסס), מברך המוציא, ואפילו אכל מהם רק מעט. ולענ"ד א"א להכריע

כו. ואף שהמנהג פשוט לברך על בורקס מזונות מאחר שנילוש בשמן (אף שממולא במיני מזון שניתנו לשם שובע ואכילה ולא לקינוח), אין להביא מזה ראייה דהעיקר הוא גדר הדין ולא טעמו, דאפשר דגבי בורקס אף הסוברים שטעם הדין הוא העיקר יודו דיש לברך עליו מזונות, מאחר שבורקס נעשה לאכילת עראי ולא לקביעות סעודה, ודו"ק.

דברי

סימן ט

עני

קצא

לציון, ליבון הברכה לבעל ספר וזאת
הברכה, הלכה ברורה ח"ח בשו"ת
אוצרות יוסף סי' י', ועוד).
אמנם נראה שמי שנוהג לברך המוציא
על מאכלים אלו, בהחלט יש לו ע"מ
שיסמוך, וכן מי שנוהג לברך עליהם
מזונות (עד שיעור ד' ביצים), גם יש לו
ע"מ שיסמוך, והרי זה כמבואר.

